

La rectificació o el futur tampoc no és ja el que era per al catalanisme

Joan Rodríguez

Professor de Ciència Política de la UAB.
Direcció d'Anàlisi i Prospectiva de l'Oficina de la Presidència
(Generalitat de Catalunya).

40

Des del mateix moment de la seva fundació, la coalició d'esquerres que posà fi a 23 anys de govern de Jordi Pujol va esgrimir una voluntat manifesta d'abordar una nova forma de respondre a alguns dels interrogants que han definit l'espai de discussió i de competència de la política catalana durant molt temps: els límits de l'autonomia catalana, la relació amb els altres poders de l'Estat, el paper de la Generalitat en la societat catalana, la definició dels paràmetres de la política cultural i lingüística, la creació de nous referents ideològics. La sola expressió d'aquesta voluntat fou interpretada pels actors polítics, començant pels propis protagonistes del nou govern, com un intent de tancar l'etapa del *pujolisme*. Aquesta havia de ser una etapa (re)fundadora i *constituent*. Un legislatura amb voluntat d'esmena

Tres anys després, acabada la legislatura, tenim perspectiva

suficient per observar els resultats preliminars. No prou, en canvi, per avaluar el seu impacte en el llarg termini. El balanç mostra un període d'intens debat polític. Les estructures mentals de l'univers polític català han estat remogudes seriosament. La reforma de l'Estatut d'Autonomia, el concepte d'Espanya plural (i les implicacions institucionals que ja han començat a derivar-se'n), la polarització del debat polític, l'alteració de l'equilibri en les relacions entre partits (entre elles, la relació entre PSC i PSOE) i l'emergència de nous discursos legitimadors en el debat polític són els primers indicadors d'aquest sotrac.

L'escenari polític després de la tempesta ha generat nombroses reaccions en diferents nivells: en l'arena política i electoral, en el sistema de partits i en les actituds dels ciutadans. També en el debat intel·lectual,

malgrat l'exigüitat que caracteritza aquest pla de la realitat catalana. Una de les reaccions més significatives ha vingut de l'obra col·lectiva *La rectificació. Cabòries, exhortacions i premonicions sobre Catalunya* (Destino, 2006). Aquest compendi de reflexions d'autors diversos proposa una sèrie de *rectificacions* en els àmbits més polèmics de la política catalana, formulades des de la perspectiva del realisme polític.

Hi ha un pressupòsit paradoxal que recorre gran part de les argumentacions d'aquest assaig: la voluntat d'esmena del govern tripartit s'ha vehiculat a través del mateix marc ideològic que ha dominat el catalanisme de les darreres dècades. Un marc ideològic es compon de conceptes claus recurrents i sovint inqüestionables, de temes que vertebraven els debats majors i d'icones que permeten sintetitzar els trets bàsics de les identitats

compartides. L'èxit i l'eficàcia del marc ideològic rau en la seva capacitat per ser compartit per gran part de la societat a la qual es pretén aplicar. En el cas que ens pertoca, els autors del llibre proposen una rectificació en tota regla a alguns aspectes essencials d'aquest marc ideològic, el que implica també una rectificació a la manera en què les elits polítiques catalanes han mirat Catalunya i han tractat d'explicar-la i orientar-la.

La primera rectificació, formulada per l'escriptor Antoni Puigverd, està adreçada a la idea de país que propugna el catalanisme dels líders catalans actuals i, en particular, als fonaments noucentistes sobre els quals se cimenta. La majoria dels mites i dels mots que s'utilitzen per imaginar la Catalunya ideal del catalanisme, principalment en la seva versió més nacionalista, es van sintetitzar en els anys de transició entre Modernisme i Noucentisme, al voltant de l'any 1906, data simbòlica d'aquest procés. I per sobre d'altres icones, la Solidaritat com a màxim exponent de l'anelhada unitat nacional. Durant aquesta legislatura han estat nombroses i constants les referències a aquells esdeveniments, en un intent de recuperar l'esperit que van encarnar en la societat i la política del moment.

També s'hi ha referit sovint el president Maragall, tot i que amb una finalitat ben diferent. Maragall, coincidint amb Puigverd, també ha recuperat la referència, però no per tractar de reviuire el passat, sinó per proposar una actualització, una reformulació o, en definitiva, una superació d'aquesta idea de Catalunya, sovint ancorada en els paràmetres de fa un segle. Però la Catalunya del 2006 té molt poc a veure amb la del 1906, més enllà de curiosos paral·lelismes, que d'altra banda són més aviat el producte del reflex del nostre present projectat sobre els miralls inventats de la història. Despullada de les aspiracions classicistes i dels ideals que marcaren l'època, la idea de nació noucentista avui corre el

risc de quedar presa de la figura de l'ase, com apunta Puigverd, una icona que avui «connecta amb el popularisme graciós, descordat i groller del vallfogonisme» (p. 57).

El reputat periodista Enric Juliana ens proposa una segona rectificació a l'estratègia catalana en la política espanyola. «Ha estat el Govern tripartit de Pasqual Maragall la Brigada Pomorska de l'anomenat catalanisme d'esquerres?», es pregunta rememorant la brigada de cavalleria polonesa que el setembre de 1939 es va llençar contra els panzer alemanys, en un intent desesperat de defensar la pàtria davant dels invasors. És cert que l'àmbit on més s'ha manifestat la tensió i la crispació originades per les iniciatives del govern

---

Despullada de les aspiracions classicistes
i dels ideals que marcaren l'època,
la idea de nació noucentista avui corre el risc
de quedar presa de la figura de l'ase,
com apunta Puigverd, una icona que avui
«connecta amb el popularisme graciós,
descordat i groller del vallfogonisme.»

---

tripartit ha estat l'arena política espanyola. Allò que s'acostuma a titllar com «relacions Catalunya-Espanya» (com si es tractés d'un àmbit de política exterior) i que no deixa de ser una dimensió més del joc d'esferes que compona la política catalana. ¿Està en condicions Catalunya –és a dir, els seus líders– de proposar com hauria de ser Espanya? Coneix el terreny i les regles de joc per fer-ho? És conscient de les implicacions i dels costos? Certament, en els darrers tres anys hem assistit a diversos episodis i escenes que haurien de servir d'exemples docents per il·lustrar una manera errònia, perversa i estèril de fer política catalana en clau espanyola. Seria massa fàcil fer referència a l'arrencada de fulles de la Constitució el dia del seu aniversari i en plena tempesta de la reforma de l'Estatut al Congrés. Per això, Juliana esmenta l'OPA de Gas Natural sobre Endesa, que ha resultat molt més simptomàtica: un afer econòmic amb importants implicacions polítiques, però que gran part de les elits polítiques catalanes –i també altres instàncies– ha insistit a considerar com un afer polític amb importants implicacions econòmiques. La reforma de l'Estatut, en la seva dimensió estatal, «s'ha portat a terme des d'una mentalitat política i cultu-

---

«Ha estat el Govern tripartit de Pasqual Maragall la Brigada Pomorska de l'anomenat catalanisme d'esquerres?», es pregunta Enric Juliana rememorant la brigada de cavalleria polonesa que el setembre de 1939 es va llençar contra els *panzer* alemanys, en un intent desesperat de defensar la pàtria davant dels invasors.

---

ral clarament antiquada», sentència Juliana. Té raó, ell que escodrinja la realitat hispanomadrilenya, sobre la necessitat imperativa de fonamentar la intervenció catalana en la política espanyola sobre un coneixement precís de les variables i del funcionament del tauler de la capital espanyola. Els actors catalans acostumen a realitzar una sinècdoque equivocada, quan identifiquen Madrid com a síntesi i metàfora del conjunt d'Espanya. De tal forma que l'anticatalanisme cíclic o la contundència tàctica de la competència entre PSOE i PP esdevenen pantalles que ens impedeixen adonar-nos dels factors reals que animen el joc polític madrileny.

Un escenari que hauríem de conèixer millor, amb la condició de rectificar alguns dels nostres prejudicis heretats. Si és que hi volem jugar amb possibilitats de victòria.

En Lluís Bassets i en Ferran Sáez Mateu ens proposen una rectificació que tingui en compte el nou escenari mundial i la finalització del món tal com l'havia conegut el catalanisme vigent. L'afebliment de l'Estatnació i l'aparició de noves categories d'actors en la política internacional, el retrocés dels ideals universalistes o l'aparició de grans identitats desterritorialitzades són factors que, segons els autors, dibuixen un context en el qual el catalanisme del se-

gle XX es troba desubicat perquè ja no hi reconeix els seus referents tradicionals. Els sectors més nacionalistes tenen dificultats a explicar el sentit de la seva reivindicació política si no s'hi sobreentén de forma més o menys explícita un horitzó sobiranista o d'independència per a Catalunya. Un horitzó, però, cada vegada més inabastable en una Europa on l'excés d'unitats estatals ja és un problema d'ordre estrictament organitzatiu. D'igual forma, el catalanisme d'esquerres i no nacionalista també evidencia febleses a l'hora d'afrontar la qüestió de les identitats. Que aquestes esdevinguin més plurals no significa que siguin menys importants. El nou context mundial –també– fa encara més evident la necessitat d'actualitzar el contingut i els objectius dels diversos corrents del catalanisme.

Una de les conseqüències d'aquesta necessitat de rectificar la noció d'identitat afecta la llengua catalana. El sociolingüista Albert Branchadell exposa succintament i de forma irrefutable les contradiccions d'una política lingüística basada en la matriu filosòfica de l'Estat-nació. Dit altrament, la perversió de pensar una política lingüística nacionalista, on la supervivència i la difusió de la llengua catalana estiguin sotmeses a

---

Lluís Bassets i Ferran Sáez ens proposen una rectificació que tingui en compte el nou escenari mundial i la finalització del món tal com l'havia conegut el catalanisme vigent. L'afebliment de l'Estat-nació i l'aparició de noves categories d'actors en la política internacional són factors que, segons els autors, dibuixen un context en el qual el catalanisme del segle XX es troba desubicat perquè ja no hi reconeix els seus referents tradicionals.

«la construcció d'*un altre* Estat-nació a base de superposar llengua, nació i comunitat política» (pàg. 155). És una tesi ja desenvolupada per l'autor i sostinguda abastament sobre la realitat empírica d'altres països. Aquesta argumentació, però, continua sent una incorrecció política en el panorama de les veritats que componen el catalanisme vigent, malgrat el pes de l'evidència: ha estat de la mà de l'Estat espanyol quan el català ha obtingut les majors quotes de reconeixement internacional i institucional. I el camí llarg que encara

queda per recórrer només s'albirava per aquesta senda.

Hem deixat per al final l'última de les esmenes proposades, a càrrec de l'historiador Josep Maria Fradera, ja que es tracta d'una rectificació que podria contenir tota la resta. En el quadre que dibuixa Fradera, no només apareixen nous arguments que justifiquen la caducitat del catalanisme del segle XX, sinó que també hi podem entendre perquè s'ha mantingut fins ara i on es troben les falles que precipiten la seva crisi. En primer lloc, cal situar la pro-

---

**El sociolingüista Albert Branchadell
exposa succintament i de forma irrefutable
les contradiccions d'una política lingüística
basada en la matriu filosòfica de l'Estat-nació.**

**Dit altrament, la perversió de pensar una
política lingüística nacionalista, on la
supervivència i la difusió de la llengua catalana
estiguin sotmeses a «la construcció d'un altre
Estat-nació a base de superposar llengua,
nació i comunitat política.»**

44

blemàtica que genera la noció de *realitat nacional* de Catalunya, tenyida encara d'una «sentimentalitat prepolítica» i que significa un obstacle rigorós per «a la unitat entre pàtria i comunitat política» (pàg. 194). La polisèmia del vocable *nació* no hauria de ser impediment per a la coexistència política dels diversos usos, a condició de no provocar una confusió interessada. La discussió de la seva incorporació al nou Estatut, en forma de reconeixement de Catalunya com a nació, ens ha mostrat fins a quin punt la polèmica pot ser una qüestió de

solució racional i raonable o bé, per contra, pot convertir-se en un bucle polític irresoluble. Sempre hi ha una tercera via, a la vista del desenllaç en el cas de l'Estatut: deixar-ho tot obert i continuar alimentant la confusió de forma consensuada.

Allà on Fradera fa la major aportació és en el terreny de l'explicació històrica de perquè aquest catalanisme noucentista, regenerador i romàntic s'ha mantingut durant un segle, impassible davant de la transformació del món que l'envolta. Un ideal que representa la síntesi de dos grans pols conserva-

dors (el carlisme i el liberalisme d'ordre) i que té els seus orígens en el mite d'una «societat civil fortament articulada i cohesionada al voltant dels valors pai-rals que fan de comú denominador», «una comunitat de gent treballadora en la qual tots haviem de tenir la seva oportunitat» (pàgs. 198 i 201). Era l'ideal propi d'una època on Catalunya va efectuar una combinació particular de regionalisme i nacionalisme. Les circumstàncies històriques van contribuir a dificultar les condicions de normalitat en les qual aquest ideal de nació catalana es pogués contrastar amb la realitat social i política (la Mancomunitat, la primera dictadura, la II República, la llarga segona dictadura i la reinvençió de la Generalitat). La inestabilitat i la provisionalitat de les llibertats democràtiques fins a una època ben recent van permetre la congelació d'aquest ideal i el seu ús efectiu com a agent mobilitzador en favor de la democràcia. Fins arribar a la Catalunya dual dels anys 80 i 90, on la construcció d'una nou sistema institucional d'autogovern va permetre encara mantenir un imaginari catalanista que ja no responia al retrat de la Catalunya que pretenia reflectir. Fins que la mateixa realitat l'ha acabat posant en qüestió.

Arribats a aquest punt i reprenent el fil inicial, ens queda preguntar-nos en quina mesura la rectificació que proposen aquests autors afecta a la pretensió de canvi que reivindicà des del principi el govern de Pasqual Maragall. Ha estat l'últim moviment del pujolisme –i per extensió del catalanisme del segle XX– com han defensat alguns comentaristes? O bé ha estat el propulsor d'un nou paradigma, com va proclamar el nou president als pocs mesos del seu nomenament? De moment, s'intueix un caràcter inequívoc de transició.

L'esgotament del catalanisme de la darrera centúria té correlats més enllà de les rectificacions recollides en aquest llibre. Recentment, Antón Costas ens ha explicat la recessió del capitalisme català, en contrast amb l'acumulació de capital que s'està donant en altres punts d'Espanya. Una situació davant de la qual la capacitat de diagnòstic del catalanisme no se'n sap avenir. Davant de la insistència repetitiva del discurs que els empresaris catalans han d'anar a buscar mercat arreu del món, sense passar per Madrid, Costas recorda la necessitat que l'empresa catalana es recolzi «*en alianzas en el mercado español*».

En el quadre que dibuixa Fradera, no només apareixen nous arguments que justifiquen la caducitat del catalanisme del segle XX, sinó que també hi podem entendre perquè s'ha mantingut fins ara i on es troben les falles que precipiten la seva crisi.

La polisèmia del vocable *nació* no hauria de ser impediment per a la coexistència política dels diversos usos, a condició de no provocar una confusió interessada.

---

*No hay atajo para ir a lo grande en la economía global».*¹ Una nova rectificació.

La precipitació del final del govern Maragall no es pot entendre al marge de les dificultats que ha experimentat el catalanisme d'esquerres en fer realitat els seus propòsits de renovació i de síntesi de les diferents tradicions que hi han confluït al si de l'Executiu. Però el període electoral que l'ha seguit

ha posat en evidència que l'impacte dels episodis d'aquesta legislatura ha modificat en essència i definitivament els ciments del catalanisme. Les conseqüències polítiques d'aquestes eleccions –més enllà de l'elecció de Montilla com a president– han deixat un missatge inequívoc: res no tornarà a ser com abans.

¹ «Pérdida de 'glamour' del capitalismo catalán», *El País Cataluña*, 31 d'octubre de 2006, p. 30.